

De ware identiteit van
Jeanne d'Arc
prinses van Orléans

Anneke Veelen - van de Reep

De ware identiteit van
Jeanne d'Arc
prinses van Orléans

© 2011 | centrum Rosa Alba Posterholt, Anneke Veelen - van de Reep

redactie en lay-out: Wim Veelen

advies teksten: Johan de Wal, Hermez Marketing & Communicatie, Roermond

ontwerp omslag: Paul Pastoor Grafisch Ontwerp, Posterholt

ISBN 978 94 619 3115 3 | NUR 680-684-698

*Je kunt geen goed doen voor je land door jezelf of je familie te verwonden.
Evenmin kun je je land dienen door de wereld geweld aan te doen.*

Mahatma Gandhi

Mijn hartelijke dank aan ieder die tijd en energie gestoken heeft in de verwezenlijking van dit boek en daardoor bijgedragen heeft aan de totstandkoming er van.

Anneke Veelen - van de Reep
Posterholt, december 2011

Er was een tijd dat Jeanne d’Arc niet gekend was in mijn denken en handelen. Het was een tijd dat ik mij volkomen onbewust was van de impact van haar leven op de Franse en Engelse en misschien wel de West-Europese geschiedenis. Gezien de duizenden boeken en vele toneelstukken die aan haar gewijd zijn, is dat een opmerkelijk feit.

Alles veranderde in 1996 toen ik de griep kreeg. Ik besloot een paar dagen het bed te houden en terwijl ik daar lag, kreeg ik een buitengewoon indringend beeld van een geharnaste vrouw te paard. Ik zag de omgeving als door haar ogen vanaf dat paard. Het paard en de vrouw bewogen zich voort door een glooiend landschap. Ze draaide zich om en keek over haar schouder en ik zag een onafzienbare rij bewapende soldaten, met daarachter weer rijen boeren en burgers die allen bewapend waren met stokken en rieten. De mensen waren gekleed in middeleeuwse kledij en vervolgden te voet hun weg achter de vrouw te paard. Tegelijkertijd wist ik dat het ging om Jeanne d’Arc. Ik vroeg me verbaasd af waarom deze beelden in mij opkwamen. Ik had wel eens van Jeanne d’Arc gehoord, maar kwam niet verder dan dat zij de Fransen bevrijd had van de Engelsen. Ik draaide op mijn andere zij en probeerde te slapen. Weer kwamen dezelfde beelden. Opnieuw draaide ik mij om en probeerde in slaap te komen. Het mocht niet baten. Telkens weer speelde de film zich voor mijn geestesoog af. Ik besloot op te staan en de beelden op te schrijven. Misschien kon ik slapen wanneer ik ze aan het papier toevertrouwd had. Ik trok mijn pantoffels en ochtendjas aan en ging naar de huiskamer op zoek naar pen en papier. Ik omschreef de beelden nauwkeurig. Het was alsof ik mij ontdeed van een lastige plagende vlieg. Pas op het moment dat de beelden aan het papier toevertrouwd waren, kon ik de slaap vatten.

Twee dagen later voelde ik mij weer helemaal fit en toen pas werd mijn nieuwsgierigheid naar deze vrouw gewekt. Ik besloot dat ik op zoek zou gaan naar Jeanne d’Arc. Wie was zij en waar kwam zij vandaan? In de weken na deze beelden hoorde ik in mijn slaap tot tweemaal toe een luide stem iets zeggen waardoor ik wakker werd. Wie sprak zo luid tegen mij? De eerste maal hoorde ik heel duidelijk *Lohengrin* en de tweede maal overduidelijk *1820. Lohengrin*

was gemakkelijk te achterhalen, maar 1820 bleef elf jaar in raadsele gehuld. Het was het begin van een jarenlange zoektocht die uiteindelijk leidde tot dit boek.

Als eerste zocht ik naar haar in geschiedenisboeken. Zo vernam ik dat Jeanne geleefd had aan het begin van de vijftiende eeuw, ten tijde van de Honderdjarige Oorlog tussen Frankrijk en Engeland. Men houdt het erop dat zij op 6 januari 1412 het levenslicht zag als het vierde kind uit het huwelijk van Jacques d'Arc, doyen te Domrémy in Lotharingen, en diens vrouw Isabelle Romée. De functie *doyen* was die van deken, oudste lid van de gemeenschap en behorende tot het *corps diplomatique*. Het was een soort politieel en gerechtelijk ambtenaar. In onze tijd kennen we deze functie niet meer. Jeanne had drie oudere broers Jacquemin, Jean en Pierre. Verder had ze nog een zusje Cathérine. Het gezin leefde in het enige stenen huis van het dorp in die tijd. Jeanne was volgens de boeken van eenvoudige komaf, buitengewoon vroom en zij hoedde het vee bij het Bois Chenu.

Tijdens haar puberteit kreeg Jeanne verschijningen van aarstengel Michaël en twee vrouwelijke heiligen, de heilige Margaretha en Catherina. Deze stemmen droegen haar op om Frankrijk te bevrijden van de Engelse overheersing en de kroonprins van Frankrijk in Reims tot koning te laten zalven en kronen. Uiteindelijk trekt Jeanne naar het hof van de Franse kroonprins, de *dauphin*, in Chinon. Zij herkent hem onmiddellijk in een overvolle zaal met edelen. Tijdens hun eerste kennismakingsgesprek overhandigt Jeanne een geheim teken aan de kroonprins. Daarna volgt er een keuring of Jeanne wel maagd is en weet ze goedkeuring te krijgen van de paus om Engeland aan te vallen met een leger. Na een komeetachtige carrière waarin zij grote overwinningen op haar naam schrijft en de kroning van de Franse koning te Reims realiseert, wordt zij gevangen genomen door de Engelsen en de Bourgondiërs en door de inquisitie veroordeeld tot ketter, waarna zij als heks op de brandstapel om het leven komt. Ondanks het feit dat Jeanne d'Arc al eeuwenlang door het Franse volk vereerd wordt als heilige, wordt zij door de katholieke kerk pas in 1909 zalig en in 1920 heilig verklaard.

Dit levensverhaal van Jeanne riep meer vragen op dan dat mijn vraag be-

antwoord werd over wie de mens Jeanne d'Arc was. Hoe was het mogelijk dat eenvoudige boeren in een stenen huis woonden? Maar ook: Jeanne kon schrijven en dat konden in die tijd slechts mensen van adel en kloosterlingen. En dan heb ik het nog niet gehad over het geheime teken dat Jeanne aan Karel VII gaf tijdens haar entree op kasteel Chinon. Of: waarom veroordeelde de kerk een vrome vrouw als Jeanne wegens ketterij? Waarom was het zo belangrijk tijdens de verhoren welke paus door Jeanne aangehangen werd? Nee, dit was niet de manier om zicht te krijgen op haar leven. Om Jeanne te leren begrijpen stelde ik mezelf een aantal vragen. Op de eerste plaats was het noodzakelijk om terug te gaan in de tijd. Hoe zag de samenleving aan het begin van de vijftiende eeuw eruit? Hoe zag het christelijke geloof eruit in de tijd van Jeanne? Wie waren de machthebbers in die tijd? Wat was de oorzaak van de Honderdjarige Oorlog tussen Frankrijk en Engeland? Wat voor mensen waren Jeannes ouders Jacques d'Arc en Isabelle Romée? Wie waren de bondgenoten in het leger van Jeanne? Dit zou namelijk veel zeggen over haar als boegbeeld van deze vrijheidsstrijd. Waarom bevrijdde een vrouw Frankrijk, waarom niet een man?

II

Ik nam een sprong in de tijd en raakte aanvankelijk verward door al die koningen met dezelfde namen. De adel huwelijkte uit om verdragen te bezegelen, macht te vergroten of land erbij te krijgen. Liefde was geen reden voor een huwelijk. Veelal bedreef de adel naast de huwelijks betrekkingen de liefde met minnaars en minnaressen. De liefde tussen man en vrouw werd een platonische hoofse liefde die bezongen werd door de minstreels en troubadours. De adel in West-Europa was in die tijd één grote familiekliek die elkaar naar de kroon stak. Ook om de diverse grondgebieden was heel wat te doen. Dan waren ze van de een en dan weer eens van de ander. En de rol van de kerk was groot in die tijd.

In het jaar 1429, het jaar waarin de militaire acties van Jeanne van start gingen, werd het Franse volk al tweeënnegentig jaar geteisterd door de Honderdjarige Oorlog. Deze begon in 1337 en duurde tot 1453, in feite dus langer dan honderd jaar. Door de tussenkomst van Jeanne d'Arc verandert echter een en ander in de oorlogssituatie waardoor de oorlog honderdjarig genoemd wordt. De oorzaak van deze oorlog is een conflict tussen Engeland en Frankrijk om het successierecht op de Franse troon.

Het Frankrijk van Jeanne's tijd was veel kleiner dan het Frankrijk dat we nu kennen. Er waren diverse hertogen die hun diensten verleenden aan de koning, de zogenaamde vazallen. In de tijd van Jeanne waren de machtigste vazallen Bourgondië, Anjou, Berry en het huis Orléans. Van deze machtigste vazallen was Orléans de broer van de koning en de eerste in de lijn van troonopvolging na de koning. De hertogen van Berry, Bourgondië en Anjou waren neven van de koning Karel VI. Al deze familieleden maakten elkaar het leven zuur omdat Karel VI krankzinnig geworden was en ieder de troon voor zichzelf opeiste. De rechtmatige opvolger, na de zoontjes van de koning, was Louis van Orléans.

Koningin Isabeau, de vrouw van de krankzinnige Karel VI, bediende zich eerst van het gekonkel en de manipulaties van de hertog van Bourgondië om na verloop van tijd een verhouding te beginnen met de broer van de koning, Louis van Orléans. Deze relatie duurde een jaar. In de nacht van 23 november 1407 wordt Louis van Orléans, nadat hij de koningin verliet, door aanhangers van

Bourgondië vermoord in de Rue Vieille du Temple in Parijs.

De weduwe van Louis van Orléans, Valentine Visconti, kwam met haar jonge zoon en opvolger Charles van Orléans verhaal halen bij de koning. Koning Karel VI was door zijn krankzinnigheid niet meer in staat zelf te oordelen, waardoor zijn oordeel het oordeel was van Bourgondië, die op dat moment de meeste invloed had bij de koning. Bourgondië ging vrijuit. Hij ging zelfs door met zijn hetze tegen het Huis Orléans, viel de vestingen van Orléans aan en hield zo het hertogdom Orléans uit. De weduwe Valentine Visconti hield stand met behulp van haar zoon Charles en diens bastaardbroer Dunois. Tijdens de Honderdjarige Oorlog ontstond een burgeroorlog tussen de Bourguignons en Orléans. Deze oorlogen bezorgden de bevolking veel ellende. Het verzwakte Frankrijk als natie en de Engelsen hadden vrij spel.

Enkele jaren na de dood van Louis van Orléans overleed Valentine Visconti. Zoon Charles was nu, na de krankzinnige koning Karel VI en diens zoons, de eerstvolgende in troonopvolging. Charles van Orléans, toch het petekind van koning Karel VI, en zijn huwelijk met Isabelle, dochter van de krankzinnige koning, konden hem niet helpen steun te krijgen van Karel VI tegen Bourgondië. Een jaar na de dood van Valentine sterft ook Charles' vrouw Isabelle bij de geboorte van hun dochter Jeanne in het kraambed. Hun dochter Jeanne werd vernoemd naar de vrouw van Karel de Wijze, grootmoeder en grootvader van Charles van Orléans en Isabelle van Valois. Dan sluit Orléans een verbond met Armagnac uit het zuiden en deze belooft hem steun. Als bezegeling krijgt Charles van Orléans Armagnacs dochter Bonne ten huwelijk geschonken én een vurig zwart paard.

De naam van de burgeroorlog tussen Orléans en Bourgondië veranderde hierdoor van naam en werd burgeroorlog tussen de Bourguignons en de Armagnacs. In Parijs, dat op de hand was van Bourgondië, kon de bevolking het bloed van de Armagnacs en de Orléans wel drinken. Vooral ook na de overwinningen van Armagnac in Parijs, waarbij hij zijn manschappen de stad liet plunderen.

Het huwelijk van Charles en Bonne van Armagnac blijft kinderloos en het

huwelijksgeeluk dat hij bij haar vindt is van korte duur, omdat Charles in de slag om Azincourt tegen de Engelsen in 1412 gevangen genomen wordt. De slag van Azincourt loopt uit op een drama voor de Franse adel die grotendeels de dood vindt op het modderige strijdtoneel. Het betekent de grote doorbraak van de Engelsen, die de Franse adel bespot vanwege hun kinderachtige gekrakeel om de slag en het veroverde gebied voor zichzelf op te eisen, waardoor de adel zich bij de slag verdringt om in de linies de belangrijkste posities in te nemen. Frankrijk dat vasthoudt aan de feodale hoofsheid en traditie in oorlogsvoering is een te logge oorlogsmachine die niet geïnnoveerd is zoals de Engelsen met hun lichte paarden en mannen zonder harnassen. De Engelse kruisboogschutters met hun harnasdoorborende pijlen maken de zaak af.

Charles van Orléans verblijft 25 jaar in Engelse gevangenschap, omdat hij een belangrijke troonpretendent van Frankrijk blijkt te zijn. Vooral nadat tijdens zijn jaren van gevangenschap de ene prins na de andere uit het Huis Valois een geheimzinnige dood sterft. Ook Armagnac wordt beschuldigd van de moord op een van de kroonprinsen, maar dit is niet hard te maken. Het heeft er alle schijn van dat de adellijke neven en nichten zich langzaam van alle troonpretendenten ontdoen om straks zo hun slag te kunnen slaan. Het lijkt geen twijfel dat de Franse adel de Engelsen hiermee in de kaart speelde.

De gevangenschap van Charles van Orléans als één van de troonpretendenten kwam zowel de Engelsen als de Franse adel goed uit. Wanneer alle kroonprinsen het leven hebben gelaten wordt Karel VII, de jongste zoon uit het Huis Valois, weggehoond door volk en adel als zijnde de bastaardzoon van koningin Isabeau en Louis van Orléans. Het lijkt ook zeer goed mogelijk dat hij dit inderdaad is. Wanneer vervolgens koningin Isabeau haar dochter Cathérine uithuwelijkt aan de Engelse koning en zij een zoon krijgen, wordt deze zoon door haar erkend als de koning van Frankrijk. Koningin Isabeau verklaart dat Karel VII een bastaard is en geen recht op de Franse troon kan doen gelden. Hij wordt vervolgens door Yolande van Anjou-Aragón in veiligheid gebracht en door haar opgevoed. Dit ingrijpen van Anjou-Aragón wordt cruciaal voor de Franse geschiedenis.

Dan is er nog de geestelijkheid. In het christelijke leven van de middeleeu-

wen hebben Frankrijk en Duitsland elkaar telkens weer naar de kroon gestoken in hun strijd om het meest christelijke land te zijn. De keizers van Duitsland werden steeds door de pausen bekrachtigd als zijnde de Roomse Keizer van het Heilige Roomse Rijk, zijnde Duitsland en naburige landen. Dit naar het ideaalbeeld van het grote Romeinse Rijk van de Romeinse keizers. In de concurrentiestrijd met Duitsland zorgden de Franse monniken van Cluny voor een overeenkomst met Spanje waardoor zij een pelgrimsroute naar Santiago de Compostella konden organiseren. De latere broeder Bernard van Clairvaux zette Frankrijk op de kaart als het meest christelijke land door de Orde der Cisterciënzers op te richten en groot te maken, de kruistochten te promoten en door de oprichting van de Orde der tempeliers. De meeste adel trok naar Jeruzalem om het Heilige Land te bevrijden.

Zuur genoeg haalde Frankrijk het nooit tot het Heilige Roomse Rijk. In de 11^e eeuw werden in Frankrijk ook de Santiago Route en de kruistochten in het leven geroepen om de rivaliserende Franse adel wat om handen te geven. Deze bevocht in die tijd elkaar ook al om landgoederen en binnen de familie om de successierechten. Het probleem van de tijd van Jeanne d'Arc speelde dus al eeuwenlang. De oorlogsmachine van de tempeliers kostte de bevolking handenvol geld en ook de schatkist was op een gegeven moment leeg. Koning Filips de Schone wilde waarschijnlijk wel eens iets terug zien van het geld dat in die oorlogen gestoken was en daar zaten de tempeliers niet op te wachten. Dus liet hij hun orden verbieden en liet hij ze uitmoorden. Tenminste deels. Sommige tempeliers vluchtten naar Schotland. Ook in Zuid-Frankrijk, Spanje, Portugal, Zwitserland en Duitsland bleven ze grotendeels bestaan. Vooral de Spaanse vorstenhuizen als Aragón en Castilië, die in de Languedoc en Aquitanië gebieden hadden, handhaafden de tempeliersorden in de strijd tegen de Moren. De tempeliers hadden deze vorstenhuizen eeuwenlang gediend bij hun strijd tegen de oprukkende Moren en het terugdringen van hen.

De macht van Cluny was groot. Zij waren de stichters van de pelgrimage van Santiago de Compostella. Het gaf ze veel macht in Spanje en in Frankrijk. Na Jeruzalem en Rome werd Santiago de belangrijkste pelgrimsroute. Op een gegeven moment stak het na de val van Jeruzalem zelfs Rome naar de kroon. Een en ander werd ook in de hand gewerkt door het schisma en de tegenpausen. Er